

140 zcela dobře a prospěl by vám nesmírně. Mohl by založit na příklad novou estetiku, k níž posud nejsou vykopány ani první základy.

Když Platon zakládal svou estetiku na lásce, když kladl rovnítko mezi ty dva pojmy krása a láska, podnikal také něco, co se většinou jeho vrstevníků zdálo absurdní, snad ne méně než dnes spojení sociální revoluce s krásou. Co má být společného, tázal se asi nejeden Řek, mezi krásou a aktem plodivým, tím hrubým aktem biologickým, jakým vzniká člověk z lůna ženy? A hledá řadou mythů, jistě násilných — cítím zrovna tu násilnost, čtu-li je dnes —, sloučil Platon tyto dva světy jistě si cizí v myšlenkách skoro všech jeho vrstevníků a stvořil *estetiku s láskou*, která ovládla dobrou půli kulturního světa: celý romantism básnický je v ní, ale nejen básnický, i vědecký, až na naše dny: panerotism estetiky Nietzschovy, psychoanalysa Freudova a jeho žáků...

Nuže: proč by nebylo dnes možné založiti novou estetiku kolektivistickou, socialistickou? Nevím ovšem — a mám pochyby —, půjde-li spojit marxismus s krásou: zdá se mně na to příliš naukou jen hospodářskou; ale šlo by to jistě s jinou, širší naukou socialistickou. A možná, že se mýlím: možná že i s marxismem by to šlo. Ale za jedné podmínky: musí tu býti ty geniální mythy, mluveno slovem Platonovým, nebo dobře fundované vědecké hypotese, mluveno jazykem dnešních. Bez nich to již nepůjde. A na jejich strůjce, objevitele, vynálezce měla by se vypsati cena alespoň taková, jakou vypisuje Československá republika na všechna vynikající literární díla dohromady...

Závěr. Čímž dělám puntík, o němž bych si přál, aby byl definitivní. Řekl jsem všechno, co jsem pokládal za zásadní a důležité; a do zbytečností nerad bych zabíhal. Takové spory o směry a literární revoluce bavívají nějakou dobu; ale pak padá z nich na člověka nevyhlášená nuda. Velmi rád bych, aby k ní nedošlo.

Literární i politický

141

Němečtí vypravovatelé z Československa

Podivná kniha spadla mi nedávno na stůl. Sborník německých povídek od autorů nejen v Československu narozených nebo žijících, nýbrž i nějak obrážejících nový živel duchově národní, německý živel určitého nového typu, který není možno nazvati jinak než československým. Až dosud mluvilo se v literatuře o němectví na příklad rakouském: řeklo-li se básník německorakouský, vystoupil ti hned před zrak jako starší typus Grillparzer, jako střední typus Schnitzler, jako nejmladší typus Hofmannsthal. Nebo o němectví švýcarském; a měl jsi hned na mysli něco velmi určitého a výrazného, ať to byl již epický patriarcha Keller, umělec-novelist Meyer, olympický básník Spitteler. Ti všichni duchové byli nejen individua, byli i representanti, zkratky a značky duchových útvarů a možností. A dnes tedy nalezl Otto Pick — neboť on uspořádal tento krásný a poučný sborník — odvahu mluvit o němectví československém, ne jako o pojmu zeměpisném, nýbrž kulturně tvořivém.

Otto Pick — vedle Pavla Eisnera a Rudolfa Fuchse nejzasloužilejší propagátor moderní české literatury v Německu i nejdokonalejší vedle nich překladatel české poesie, který vyciseloval nejednu českou báseň do rovnocenného německého výrazu a stylu — vybral z českoněmeckých beletristů asi pětadvacet povídkářů a z každého z nich podal jednu novelistickou nebo povídkovou ukázkou. Nedovedu vždycky posoudit, zda nejvíce charakteristickou a příznačnou. Ale tolik je jisto, že veliká většina prací podaných v tomto sborníku jsou dobré úrovně umělecké

a některé z nich dokonce jsou nadprůměrné. Je tu zastoupeno dobré půlstoletí literárně kulturního vývoje, který vzal své počátky nebo vyvíjel se na teritoriu dnešní naší republiky. Vedle ušlechtilého kolinského žida, liberálního socialisty Poppera-Lynkea, který zemřel nedávno ve Vídni jako stařec požeňnaného věku — vedle jeho suché racionalistickopacifistické anekdoty, která připomíná Voltaira — stojí akademismus a parnasistické epigonství pražského básníka Pavla Adlera; přes řídkého, poeticky dekoračního Saluse vede tu cesta k erotickému dekadentu Leppinovi, k naturalistům různého zoru a různé síly výrazové, jako jsou Strobl a Kisch, k nestejnému, ale ve svých nejlepších chvílích hluboko zabírajícímu Rilkemu, k jemným dušezpytným básníkům rázu Maxe Broda — který mne, mimochodem řečeno, velmi potěšil nedávno svou rozkošnou Franzi, tak morální při svém zdánlivém immoralismu — a Oskara Bauma. A zároveň nahlédneš i do nejnovějších útvarů básnických, do tvorby nového světového pathosu, jak jej ztělesňuje Franz Werfel, visionář stejně veliký v přísné duchovosti jako v něze a lásce k nejmenšímu, — nebo Johannes Urzidil.

Všem těmto duchům, jinak tak separátním, našel Otto Pick cosi společného, co nazývá československým. Mnozí z těchto básníků, praví p. Pick v předmluvě, nežijí již a netvoří již na půdě, kde vznikly jejich první plody; mnohý z nich jest označován jako básník prostě německý, mnohý jako rakouský. A přece z tohoto původu, míní p. pořadatel, uvízlo něco tajemného v samé bytosti jejich umění, co dovoluje označiti je za německví československé. Není v nich, praví jinde, ani stopy vlivu české poesie. „Zajisté jest životní ovzduší, jež je obklopuje, české, řeč, která trvale doléhá k jejich uchu, česká, čeští jsou lidé, s nimiž se setkávají denně, ale jejich tvorba jest německá a německá jest řeč, v níž myslí. Avšak ovzduší, v němž žijí, nezapře se v jejich dílech. Nedefinovatelný dech, zároveň cizí i důvěrný, vane na tebe z básní německých básníků z Československa, cítíme jej, čteme-li Witika — to není, vysvětlují českému čtenáři, nikdo jiný než Vítek, legendární zakladatel mocného jihočeského

rodu panského pánů z Růže, jehož učinil rechem své překrásné epické skladby prózou Stifter —, dýše na nás z lyriky i vypravování Rilkových, a sklovitě jasná próza Františka Kafky jest ovšem příbuzná próze Adalberta Stiftra, ale ne řeči Severoněmce Tomáše Manna.“

Není pochyby, že má Otto Pick pravdu. Každý, kdo má duševní orgány vnímající tyto jemné záchvěvy a odstíny, musí mu přisvědčiti. Není-li tu typ již úplně dotvořený a zkrystalizovaný, jsou tu rozhodné náběhy k němu, a dříve neb později uvědomíme si my i Němci, že kulturní a státní oblast naší republiky ještě před svou konečnou formací politickou byla již mateřskou půdou, na níž vznikal určitý životný ráz a výraz jejich duchového života. To je veliký a krásný zisk tohoto sborníku, za nějž měli bychom býti i my i Němci vděční p. Ottovi Pickovi. A zároveň připomínkou, že nutno řešiti ožehavou otázku českoněmeckou vědomým úsilím, a poukaz, jak ji řešiti.

Jsem přesvědčen, že tento problém, který se zdá dnes výlučně politickým, vykukl se před námi jednoho dne jako soubor otázek hospodářských a kulturních. Politika je vždycky jen první a nejhrubší formulace těchto jemných životních útvarů. Jednoho dne se ne-li nám, aspoň našim dětem objeví, že se tyto věci rozřeší ne sice samy sebou, ale logikou života: soupeřením a z toho plynoucím vyrovnáním a spoluprací kulturně hospodářskou.

Trvá velmi dlouho, než se ustaví a sehraje i tak obmezené kolektivum, jako je hudební orchestr. Jak dlouhý a nesnadný jest teprve tento proces, jde-li o milionový orchestr mladého nového státu! Kolik tu sil, kolik složek, jež posud byly zvyklé vázati se v jiné útvary, ustředovati se do jiných os!

Republika Československá jest něco, co není posud ani zcela realizováno, jest pojem budoucnosti: něco, co se musí naplniti a prostoupiti teplým, mnohostranným, dobře sladěným životem. A zde jest jedna jeho složka: německá poesie v Československu jako typus. Vylučuje se již dnes a bude se ještě více vylučovati z typu obecně německého; logikou života bude nu-

144 cena k vůli žítí uvědoměle na půdě státu československého, aby, zapustivši zde pevné kořeny, mohla tím úspěšněji růsti a odlišovati se od poesie říšskoněmecké, ať severo-, ať jihoněmecké, od poesie švýcarské nebo rakouské. Bude nucena časem vytvořiti si svůj poměr k poesii české — která bude také něco většího a širšího, něco méně lokálního a obmezeného, než jest dnešní nebo včerejší poesie česká —, a nejen poměr záporný, nýbrž i poměr kladný: bude nucena vejíti s ní v styk. A hlavně: vědomě i programově dotvořiti to, co má in nuce dáno svým příslušenstvím k československé oblasti přírodní, společenské i státní. Včlení se chtěj nechtěj, aspoň částečně a po některých stránkách, v náš orchestr kulturní jako jeden z jeho nástrojů...

Ale my máme, a to bych rád zdůraznil, přímo státní povinnost tento vývoj nejen předvídati, nýbrž jí jej i usnadniti. Slovem: musíme se o německou literaturu své oblasti starat, napomáhat jejímu vývoji i kladně. Exklusivism, který by chtěl tuto literaturu přehlížet, jenž by jí chtěl neznati v státním budgetu, není rozhodně ani státnicky moudrý ani národně prospěšný. Odměňuje a podporuje se u nás státem celá řada více méně špatných spisovatelů českých: nemohl by se odměnit jednou také nějaký špatný spisovatel německý — špatný proto, aby chom zachovali důsledně svou akademickou metodu i na tomto rozšířeném poli svého působení...?

V tomto kulturním orchestru československém, rozumí se mně samo sebou, hráli bychom jako národnost první housle. Neboť jediné tak je to spravedlivé. Nejen proto, že nemáme jiného koncertního tělesa, v němž bychom je mohli hrát, ale také proto, že si toho zasloužíme jakostí své tvorby. Třebas není objemná, je jadrná a obsažná, alespoň *in paribus infidelium*, to jest literatury neoficiální. A není již naprosto třeba krčiti se s ní a schovávat se s ní před Evropou, právě jako ne dožebraťati se draze placeného a jen z milosti trpěného pohostinství na Západě. Kdyby se Němci rozpomněli na svou lepší minulost, na své humanitní a evropské poslání, formulované a praktikované Herdrem, Goethem, Heinem a Nietzschem, objevili by nás ve

svém vlastním zájmu: neboť objevili by tím i sobě cestu do lepší budoucnosti. Leccos však přece nasvědčuje, že již aspoň svítá i nad tímto *mare tenebrarum*...

Ale vedle prvních houslí, jak známo, jsou v orchestru i housle druhé, cello a viola i fagot a flétna a harfy. Proč by jeden z těchto nástrojů, neméně krásných, nemohli a neměli hráti v našem orchestru Němci?

Jak by měla *in concreto* vypadat taková kulturní stavba a restaurace střední Evropy, ukázal krásně a jasně ve svém monumentálním historickém románě Witiko Stifter. O tomto tuším předposledním díle velikého českoněmeckého básníka, které si nyní Němci znova vydali nákladem Inselu, podotkl správně Pannwitz, že jest umělecky něco mezi islandskou ságou, Homérem a posledními romány Goethovými, a rozpoznal i, jak je kulturně nábadné, skoro věštecké. Vítek dovede v nejhorší době anarchie a úplného bezvládní pracovat, tvořit, budovat, organisovat, jednotit a zemi takto sjednocenou vrhnouti v pravý čas na váhu dějin ve prospěch císařské německé politiky v Itálii. Dnes musí se ovšem čísti Vítek *cum grano salis*: jako příklad a lekce československým Němcům v poměru jejich ke státu československému. Neztratí tím nic ze své krásy a moudrosti, osvědčí-li ji i v poměrech změněných; naopak.